

Joan Frigolé Reixach
 Coordinador

La connexió creixent entre les diverses parts del planeta i la percepció que s'ha empetitit són atributs de la globalització contemporània, originada per "la unió entre la tecnologia dels satèl·lits i la tecnologia de la informació" (Giddens 2004: 1). La globalització, segons Edelman i Haugerud es caracteritza pels "fluxos accelerats o connexions intensificades de mercaderies, gent, símbols, tecnologia, imatges, informació i capital a través de diferents tipus de fronteres, però també per la desconexió, l'exclusió, la marginació i la privació." (2005: 22) Els fluxos són moviments estimulats per canals econòmics i polítics. (Tsing, 2002: 463) La desconexió és l'altra cara de la globalització i no és sinònim d'absència de relació. Segons James Ferguson (dossier), desconexió implica "una relació activa". Haver estat desconnectat ha de ser comprès "com l'efecte d'estructures i processos específics de desconexió." Ferguson associa dos moviments, desconexió i abjecció, en l'estudi de l'impacte de la crisi de la mineria del coure sobre la població de Zàmbia, un cas que mostra "com n'és d'important la desconexió per al "nou ordre mundial", presentat com un fenomen de pura connexió". Jean Loup-Amselle (dossier) considera que entre la globalització contemporània o de fases anteriors i les cultures locals hi ha una relació de derivació, una idea suggerida per una metàfora electrònica o informàtica. Les cultures locals "deriven significats particulars de significants planetaris", és a dir, universals. Per exemple, la islamització de l'Àfrica occidental va oferir un referent universalista a les cultures locals, al qual aquestes es varen haver d'adaptar. Appadurai (1996) emfasitza les connexions, però també les dislocacions, que generen les diàspores de població i els mitjans de comunicació de masses.

Harvey aplica el terme compressió espacial-temporal "als processos que generen una revolució de tal magnitud en les qualitats objectives de l'espai i del temps que ens obliguen a modificar la nostra representació del món" (1998: 267). Les tecnologies que fan possible aquesta compressió, fan possible l'existència del "capital autènticament global", els moviments del qual encara que semblin "tan immaterials com la xarxa electrònica a través de la qual viatgen, tenen impactes locals dolorosament tangibles i reals." (Bauman, 2001: 115) Per a aquest autor, "els usos de temps i espai estan clarament diferenciats, i alhora són diferenciadors. La globalització divideix i uneix en la mateixa mesura" (2001: 34). La globalització genera localització, és a dir, segregació espacial i exclusió. Si globalització significa mobilitat creixent, localització significa confinament.

Com s'articulen el que és local i el que és global? Peter Jackson (dossier) considera que cal fer tocar de peus a terra la globalització mitjançant la recerca empírica en llocs específics, ja que les forces que promouen la desterritorialització, ja sigui econòmica, política, tecnològica o cultural, sempre estan subjectes a les forces contraposades de la reterritorialització. L'estudi de cultures de consum locals mostra la "domesticació" del significat de les marques "globals", ja que aquestes adopten connotacions culturals i formes de consum diferents en llocs diferents. Hadjimichalis i Papamichos consideren que "les diferències entre regions i a l'interior d'aquestes no són el resultat simple i directe dels processos globals de reestructuració capitalista. Aquests processos es modifiquen i es reproduïxen en inscriure's en estructures productives particulars, processos únics de treball, classe, gènere, jerarquia ètnica i dominació institucional i cultural, que caracteritzen regions i localitats específiques." (1990: 192) Friedman (2001) distingeix els processos globals d'atribució de significat, que transcendeixen els llocs i contextos concrets, dels processos globals d'atribució de significat que depenen de llocs i contextos particulars. Anomena globalització els primers i localització, els segons. Fenòmens com la identitat ètnica, el nacionalisme i els moviments

indígenes són resultat d'estratègies globals de localització. Tsing introdueix el terme "projectes de globalització", que defineix com "conjunts relativament coherents d'idees i pràctiques que es porten a terme en llocs i temps específics." (2002: 472) Els projectes, en viatjar d'un lloc a un altre, s'enfronten amb els problemes de la traducció i de la mobilització i, encara que poden ser molt potents, no es pot pressuposar la seva capacitat per configurar la naturalesa i la societat d'acord amb les seves visions.

La percepció de l'impacte de la globalització sobre la identitat de les poblacions i països depèn de la concepció de cultura. Segons Appadurai, la cultura és una dimensió dels fenòmens socials, una diferència situada, no una propietat substancial. Friedman concep la cultura com a pràctica i no com un codi o un paradigma, excepte quan se l'usa socialment per inculcar o transmetre un conjunt de regles abstretes del context de la seva producció. La cultura és l'organització social del significat. Friedman rebutja les metàfores mosaic o mapa per definir cultura. Segons Amselle, només si les cultures són considerades entitats culturals discretes, té sentit una visió del món postcolonial o posterior a la guerra freda com una realitat híbrida. Per escapar a la idea de barreja, ja sigui per homogeneïtat o per hibridació, és necessari postular que tota societat és mestissa i el mestissatge és el resultat d'entitats ja barrejades, que remetent a l'infinit la idea de puresa cultural. Amselle conclou que "la globalització engendra o conté una producció diferencial de cultures que hauria de constituir el veritable objecte de l'antropologia i de la història contemporànies". La por a la desaparició de les diferències, a la pèrdua d'identitat converteixen la diferència en un valor escàs. Paradoxalment la globalització ha contribuït a la revifalla de les cultures i identitats locals.

El canvi social i cultural impulsat per la globalització no es pot deslligar de la jerarquia d'espais que genera. La producció de localitat és el resultat d'un procés econòmic, polític, social i cultural. Gupta i Ferguson afirmen que el procés de "producció de diferències culturals té lloc en espais connectats i recorreguts per relacions econòmiques i polítiques que generen desigualtat." (2002: 74) S'allunyen així d'una visió naturalista de la relació entre cultura i espai. El canvi de perspectiva implica, per exemple, deixar de considerar els sans, coneguts també com boiximans, com els habitants "naturals" del desert, per centrar-se en el procés de relegació sistemàtica d'aquesta població al desert. Bauman afirma que en aquest món de l'alta velocitat, "la localitat no és el que era quan la informació es movia juntament amb els cossos, les entitats físiques dels seus portadors. Ara, ni la localitat ni la població localitzada no tenen gaire en comú amb la comunitat local." (2001: 59) Appadurai defineix la comunitat local com "una estructura de sentiment, una propietat de la vida social i una ideologia de comunitat localitzada". Considera que la producció de localitat "està cada cop més afectada per contradiccions, desestabilitzada pel moviment humà, i desplaçada per la formació de nous tipus de veïnatsges virtuals" (2005: 283).

La globalització configura un nou espai social. Roger Rouse (2002) assenyala que l'emigració ha tingut sempre el potencial de posar en entredit les imatges espacials establertes i proposa els termes circuit migratori i zones de frontera per al seu estudi. Una frontera no és simplement una línia en un mapa, sinó una àrea en la qual dues cultures o dos sistemes polítics es troben cara a cara. Es tracta també de l'articulació d'aquests dos sistemes, de la seva posició de poder i de subordinació, de la seva complementarietat, de les demandes respectives i com tot això afecta les vides de la gent, els seus moviments i la definició de l'espai social, la composició social dels territoris i localitats i de la força de treball. L'espai social és creat i reproduït per mitjà de l'agència

humana col·lectiva. Harvey assenyala que la creació d'una "imatge distintiva" de lloc, element fonamental per atreure "capital i gent adequada", en la competència entre zones impulsada per la globalització, produeix paradoxalment una "monotonia recursiva", "serial", a causa de l'aplicació d'uns mateixos o semblants models. (2004: 327) Joan Frigolé (dossier) parteix d'aquesta idea en estudiar els models del que és rústic, salvatge i silvestre en un territori transformat per factors globals. Les estratègies de producció del que és rústic tenen com a objectiu la recreació del ruralisme, des de cases i pobles fins a tradicions, mentre que l'objectiu de la producció del que és salvatge i silvestre és la recreació del que és "natural" en el paisatge i del que és autòcton a la naturalesa. Aquestes estratègies estan inspirades i legitimades per una ideologia global la imatge principal de la qual és la del retorn a un estat anterior, concebut com a primigeni o el dels primers temps.

Sobre la relació entre globalització i estat nació Gupta afirma que "global" no és simplement el "que està situat més enllà de les fronteres de l'estat nació" i que la configuració canviant de l'estat "conforma profundament la manera com les forces globals afecten el que és 'local'". (Edelman i Haugerud, 2005: 24) Appadurai posa l'èmfasi en el fet que la globalització ha comportat una pèrdua del poder de l'estat sobre els fluxos que travessen les seves fronteres. La globalització atempta també contra l'isomorfisme entre població, territori i sobirania, una identificació bàsica per a l'estat nació. La proliferació de grups desterritorialitzats genera solidaritats i identitats que desborden el marc nacional. Les respostes dels estats nació oscil·len entre l'assimilació i protecció de les diferències culturals dels immigrants. Liliana Suárez (dossier) estudia la relació complexa entre migració transnacional i ciutadania. S'oposa al "nacionalisme metodològic", perquè impedeix que "els vincles i les pràctiques transnacionals siguin considerats un objecte de recerca en si mateix." Conceptua la dimensió transnacional no com un espai social que conté xarxes que uneixen dos espais i poblacions separades, sinó com un camp social, segons Bourdieu. El camp social transnacional és "el resultat d'una conjunció de forces interessades en la creació de subjectes mòbils i lògiques de pertinença incompletes". L'adopció internacional forma part també del camp transnacional. Lilia Khabibullina (dossier) estudia l'adopció de nens russos per part de parelles d'Europa i els Estats Units des del punt de vista de la imatge que en construeixen els mitjans de comunicació russos a partir d'alguns casos dramàtics. Els mitjans de comunicació difonen una visió més aviat negativa sobre l'adopció mitjançant arguments en part científics i en part nacionalistes.

Del transnacional al postnacional. Marc Abélès (dossier) considera que hem entrat en l'era del postnacional i això afecta el significat i els objectius de l'acció política i implica un desplaçament. Distingeix entre subjecte biopolític (Foucault) i individu ciutadà i considera que centrar l'atenció sobre el primer fa que "les preocupacions per la subsistència i per la supervivència constitueixin el nucli central de l'acció política, i quedi en un segon terme la relació entre individu i sobirania." Amb el terme "política global" vol transcendir l'enfocament institucional de la política, ja que la política global "no pot ser delimitada en termes d'una relació de forces ni concebuda com una forma supraestatal". Per distingir millor la política relacionada amb l'estat de la política global, Abélès ens diu que existeix entre aquestes dues realitats "la mateixa polaritat que hi ha entre el règim de convivència i el de supervivència".

Els textos del dossier transcendeixen limitacions teòriques i metodològiques que, segons Edelman i Haugerud, afecten la literatura sobre globalització, com la falta de perspectiva històrica, la fascinació pels híbrids culturals, o l'accentuació del caràcter desterritorialitzat i impersonal de la globalització.

Com a colofó, una cita de Bauman: "Globalitat i localitat adquireixen cada vegada més el caràcter de valors oposats, cobejats amb gran vehemència o considerats extremament ofensius, i situats al centre mateix dels somnis, els malsons i els conflictes de la vida." (2001: 166)

BIBLIOGRAFIA

- APPADURAI, ARJUN (2005) *Après le colonialisme. Les conséquences culturelles de la globalisation*. Paris: Payot.
- BAUMAN, ZYGMUNT (2001) *Globalització. Les conseqüències humanes*. Barcelona: Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya i Pòrtic.
- EDELMAN, MARC; HAUGERUD, ANGELIQUE (ed.) (2005) *The Anthropology of Development and Globalization*. Malden: Blackwell.
- FRIEDMAN, JONATHAN (2001) *Identidad cultural y proceso global*. Buenos Aires: Amorrortu.
- GIDDENS, ANTHONY (2004) "Democràcia i nacionalisme en un món global". *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 25, 1-3.
- GUPTA, AKHIL; FERGUSON, JAMES (1992) "Beyond "Culture": Space, Identity, and the Politics of Difference". *Cultural Anthropology* 7: 1, 6-23
- HADJIMICHALIS, COSTIS; NICOS PAPAMICHOS (1990) "'Local" Development in Southern Europe: Towards a New Mythology". *Antipode* 22: 3, 181-210
- HARVEY, DAVID (1998) *La condición de la postmodernidad. Investigación sobre el orígenes del cambio cultural*. Buenos Aires: Amorrortu.
- ROUSSE, ROGER (2002) "Mexican Migration and the Social Space of Postmodernism". A: *The Anthropology of Globalization. A Reader*. Inda, Jonathan; Rosaldo, Renato (ed.). Malden: Blackwell.
- TSING, ANNE (2002) "Global Situation". A: *The Anthropology of Globalization. A Reader*. Inda, Jonathan; Rosaldo, Renato (ed.). Malden: Blackwell.